

Orla Lehmanns forsvarstale for højesteret

Taler

Orla Lehmann
Liberal politiker og hovedperson i
den borgerlige opposition til
enevælden.

Dato

19. januar 1842

Sted

København, Danmark

Omstændigheder

Orla Lehmanns forord til talen

Hof- og Stadsrettens Dom af 4de Decbr. 1841 i den af Generalfiskalen mod mig anlagte Sag indankedes for Højesteret, hvor jeg havde besluttet selv at føre mit Forsvar. Bestemmelsen om at den skulde føres skriftlig forandredes efter min derom fremsatte Begjæring, og jeg fik saaledes Offentligheden til Vidne, jeg kan gjerne sige til Meddomsmand. Interessen var stegen til en Højde som ikke undlod at gjøre Indtryk baade paa Ven og Fjende, og den dramatiske Spænding forhøjedes derved, at jeg Aftenen forinden var faldet i Porten til Højesteretsadvokat Guldbergs Bolig, med hvem jeg havde raadført mig om nogle Punkter i Forsvaret, og saaledes maatte bæres op i Skranken igjennem de uoverselige Folkemasser, som belejrede alle Tilgange til Højesteret.

Min Forsvarstale blev siden nedskreven af mig og overgivet til Trykken. Der solgtes i faa Dage flere tusinde Exemplarer. Den fandt meget Bifald, og selv Ørsted ydede den stor Anerkjendelse i en meget udførlig Anmeldelse, som han havde fundet det nødvendigt at udgive til Forsvar for Sagens Anlæg og for den i samme afsagte Højesteretsdom. Talen er for lang til her at kunne meddeles fuldstændig, og for vel sammenhængende til at tilstede et Uddrag. Jeg hidsætter derfor — foruden de korte Indlednings- og Slutningsord — Afsnit, af hvilke det første mere er af juridisk, skjønt dog af almenfatteligt Indhold, det andet har den Interesse, at i samme de konstitutionelle Bestræbelser aabent vedkjendtes og efter Evne forsvaredes i Danmarks Højesteret, Absolutismens bedste Bedrift og bedste Støtte. Efter Datidens Lejlighed ansaa's dette for et ingenlunde betydningsløst Fremskridt paa vor Udviklings Bane.

Efter at Generalfiskalen den 17de og 18de Januar havde deduceret og dokumenteret Sagen, og efter at jeg den 19de havde givet mit Tilsvær, afsagde Højesteret den 20de Januar sin Dom, som gik ud paa 3 Maaneders Fængsel. Dommens Afsigelse paahørtes med ærbødig Taushed, og det lykkedes mig at unddrage mig enhver Demonstration af den Menneskemængde, som i de tilstødende Gader havde oppebiet Udfaldet. Men da et velklædt Tog, som noget derefter bragte mig en Hyldest udenfor min Bopæl, blev overfaldet af Politiet med Hug og Slag, og dette gjentoges, da de, forbittrede over denne Medfart, vilde drage til Amalienborg, kom Pøbelen i Bevægelse, og der leveredes, navnlig den første Nat, flere Skærmydsler omkring i Gaderne. Snart kom dog Alt igjen i Ro, hvortil ogsaa den liberale Presse indstændig formanede.

Den følgende Dag tiltraadte jeg min Fængselsstraf Stadens Arresthus, hvor jeg paa Grund af den mit Knæ tilstødte Beskadigelse i den første Maaned maatte holdt Sengen. Kongens liberale Foged indrømmede mig enhver med Arrestordenen forenelig Ret, navnlig ogsaa til at modtage Besøg af mine Venner, og jeg havde rigelig Lejlighed til at erfare, at dissers Antal og Godhed for mig ikke var forringet, men i en betydelig Grad forøget ved den mig overgaaede Dom. Men selv i officiel Henseende var Sagen mig til Gavn; thi der er ingen Tvivl om, at det var mit hele Forhold under Sagen, og navnlig min Forsvarstale, som banede mig Adgang til at opnaa, hvortil der tidligere kun havde været ringe Udsigt, at jeg snart efter kunde optræde for Højesterets Skranke »i Advokatens præstelige Toga«.

Stormægtigste,

allernaadigste

5

Arveherre og Konge!

Fra min tidlige Ungdom har det været mit Ønske. engang at blive Advokat. Denne Tanke er opvoxet med mig, og alt som jeg blev ældre, tiltog den i Klarhed
10 og Styrke. Jeg har alt set mange Illusioner visne bort; men dette Forsæt har overlevet dem alle. Endelig har jeg naaet mit Maal: her staar jeg ved Foden af Deres Majestæts Trone! Her staar jeg i Skranken for Danmarks Højesteret!

Men, allernaadigste Konge, hvor ganske anderledes ere de Forhold, hvorunder
15 jeg idag — for første og maaske for sidste Gang — har Ordet i denne ærværdige Forsamling — o, hvor forskellige fra dem, hvorpaa min Hu var rettet! Det er ikke i Advokatens præstelige Toga, det er som Anklaget, jeg staar for Deres Majestæt. Man har kaldt mig en Forbryder; man har udstedt mig af den Forsamling, hvori Medborgeres Tillid havde beredet mig en Hædersplads; man
20 har i det Sted sat mig paa Inkquisitionens Bænk, og Statsanklageren har mod mig udslynget den haardeste af sine Beskyldninger, den for Højforræderi. Det er under Vægten af en saadan Anklage, at jeg staar her, for mod den at forsvare min Velfærd og min Fremtid.

25 Det er derfor ikke med noget let Hjerte, jeg nu gaar til dette Værk. Jeg vilde have undgaaet denne Times Byrde og Ansvar, hvis min Sag var bleven behandlet skriftlig; men saa sandt den offentlige og mundtlige Forhandling er en af Grundpillerne for Højesterets store Anseelse, saa sandt maatte enhver personlig Betænkelighed forstumme lige over for et stort Princip, og det er med oprigtig
30 Glæde, jeg aflægger min Tak for den Beslutning, som har givet dette Princip en ny Stadfæstelse. Heller ikke vilde det have været vanskeligt for mig blandt denne Rets udmærkede Advokater at finde en Forsvarer med en langt overlegen Dygtighed, og jeg vilde da have kunnet oppebie Sagens Udfald i et roligt Skjul og med langt større Fortrøstning. Men det var mig klart, at den, som har bejlet
35 til den Ære at være Andres Forsvar, ikke uden Selvmodsigelse kunde søge Ly og Beskyttelse bag nogen Anden, nu det gjaldt at forsvare sig selv. Det er derfor ikke nogen daarlig Tillid til mine uprøvede Kræfter, men det er Bevidstheden om Pligt, som har ført mig herhen, for selv at forsvare mine egne Handlinger, og selv at forfægte Lovligheden af de Meninger, til hvilke jeg bekjender mig, og hvis

Bekjendelse jo netop har paaført mig denne Sag. Det er denne Bevidsthed om at
gjøre min Pligt, som jeg haaber vil give mig den Styrke, som jeg vel kan have
behov, idet jeg nu — lige over for Deres Majestæts ophøjede Trone — i denne
Ærefrygt indgydende Forsamling — i denne Skranke, til hvilken der knytter sig
45 saa mange store Minder, og lige over for en i flere Henseender saa overlegen
Modstander — skal gaa over til at forsvare mig i en Sag, hvori et Livs Velfærd
staar paa Spil. Dertil behøver jeg ikke blot al min Styrke, men ogsaa skaansom
Overbærelse. Heller ikke den vil blive nægtet mig.

50 »Corpus delicti« i min Sag er det mundtlige Foredrag, som jeg Leverdagen den
30te Januar f. A. har holdt paa Raadstuen i Nykjøbing. Vel er det tillige givet, at
jeg selv har nedskrevet det i »Lolland-Falsters Stiftstidende« derom optagne
Beretning; men det Spørgsmaal, hvorvidt jeg derved maatte have gjort mig
skyldig i noget Ulovligt, ligger ikke blot udenfor Aktionsordren, men dennes
55 Udsteder, det kongelige danske Kancelli, har endog paa Generalfiskalens
Forespørgsel udtrykkelig erklæret, at det »ingen Anledning fandt til derfor at
drage mig til særligt Ansvar«. Beretningen har derfor i nærværende Sag ingen
anden Betydning, end Forhørene; begge Dele ere

60 Bevisdata for Erkjendelsen af det egenlige og eneste objectum litis: den
mundtlige Tale.

Det ligger i Sagens Natur, at en saadan bagefter nedskreven Beretning af et
længere, improviseret Foredrag umulig kan fuldstændig stemme overens med
65 det virkelig Sagte, — allermindst, hvor Talen har bevæget sig gennem
forskjellige Tankerækker, efter Øjeblikkets Indskydelse og under en levende
Vexelvirkning mellem Taleren og Tilhørerne, og hvor Referatet, uden
vejledende Momenter, uden nogen Bistand af Andres Erindring, ei nedskrevet
under Afbrydelser og forstyrrende ydre Forhold. En virkelig Kongruens mellem
70 det Sagte og det Skrevne er saaledes en ligefrem Umulighed. Noget Umuligt har
jeg naturligvis ikke kunnet »vedgaa«; jeg har vi derfor under Forhørene kun
erklæret, at Beretningen »i alt Væsentligt« stemmede overens med det Sagte, og
paa yderligere Tilspørgsel udtrykkelig bemærket, »at jeg ikke kunde vedgaa,
hvad Enhver »a priori« maatte vide, ikke kunde være Tilfældet«. Derimod
75 tilbød jeg ved samme Lejlighed at ville »vedtage« Beretningen, »som om« den
Ord til andet stemmede overens med det Sagte. Jeg haabede derved at kunne
undgaa Optagelsen af Vidneforhør, som jeg ønskede at afværge — ikke fordi jeg
vilde forfølge Noget, som en inkvisitorisk Undersøgelse kunde bringe for en

80 Dag, men fordi jeg forudsaa', hvad Erfaringen senere kun alt for meget har
stadfæstet, at saadant kun vilde medføre Besvær for mig og Forvirring for Sagen.
Ogsaa af den Grund vilde det have været mig kjært, om man fra begge Sider
havde kunnet ene om at lægge den trykte Beretning til Grund for Sagen fordi
den alt var i Alles Hænder, og fordi det i politisk Sager stedse er en stor
85 Beroligelse for den Anklagede at have den offentlige Mening som
Meddomsmand. Men mit Tilbud blev ikke modtaget; det blev afvist med der
Bemærkning, at »det Offentlige ikke kunde tage Ansvar i Foræring«.
Kriminalistisk er dette naturligvis rigtigt, og jeg var mig ogsaa vel bevidst, at
Begrebet af at »vedtage« er af en civilretlig Natur; men jeg ventede dengang, at
90 min Sag væsentlig vilde blive behandlet under den akkusatoriske Processes
Former. Dette er imidlertid ikke sket; Sagen imod mig er bleven behandlet som
rent kriminel i Ordets fuldeste og strengeste Betydning — ja, allernaadigste
Konge, i Ordets fuldeste og strengeste Betydning! Det staar altsaa fast, at
Beretningen kun er et Bevismiddel, og at hvad deraf kan udledes, kun er en
95 Overensstemmelse »i det Væsentlige- med Anklagens Gjenstand: det mundtlige
Foredrag. Hvor der er Tale om Enkeltheder, navnlig om »ipsissima verba«, kan
den ikke afgive noget Bevis. Faa Punkter i vor hele Retspleje staa saa fast, som at
Deres Majestæt i Højesteret fordrer et stærkt, et urokkeligt Bevis, forinden De
antager Noget for at være saaledes juridisk godtgjort, at derpaa kan bygges en
100 retfærdig Dom. Mangfoldige Præjudikater vise, at Deres Majestæt har forkastet
ikke blot en saadan Vished, som i Livets vanlige Forhold selv den forsigtigste
Mand vilde tage for Fyldest, men at De har vraget selv et saadant Bevis, som de
fleste andre Landes Domstole vilde anse for tilstrækkeligt. Jeg tør holde mig
forvisset om, at Deres Majestæt ikke vil fravige disse Grundsætninger ved
105 Afgjørelsen af det Spørgsmaal, hvad der efter den trykte Beretning kan antages
for bevist med Hensyn til den mundtlige Tale.

Endnu misligere ere de optagne Forhørs Beskaffenhed som Bevis.

110 Det vil ikke være undgaaet Deres Majestæts allerhøjeste Opmærksomhed, hvor
stærkt et Indtryk den blotte Beslutning har gjort, at søge Indholdet af et for
længere Tid siden holdt udførligt Foredrag oplyst ved Forhør over de derved
Tilstedeværende. Det er — mig vitterligt — det første Exempel, der her i Landet
er givet paa en saadan Fremgangsmåde, hvis Retmæssighed jeg ikke bestrider, og
115 hvis Hensigtsmæssighed det ikke tilkommer mig at bedømme, men som dog
nødvendigvis maatte henlede Tanken paa de vidtgaaende Konsekventser,
hvortil man ad denne Vej kunde geraade, og paa de sørgelige Misbrug, som til

andre Tider og paa andre Steder dermed ere drevne. Hvor nær laa dog ikke den
120 Tanke, hvor megen Forvirring og Uret en saadan Inkquisition kunde
afstedkomme? Jeg vil ikke her tale om den vide Mark, der herved kunde aabnes
for Ondskaben; thi den Tanke er for afskyelig til at jeg her vil forfølge den
videre, om jeg end ikke drister mig til at benægte dens Mulighed. Men selv
bortset fra enhver forsætlig Forvanskning af Sandheden, hvor stor, ja hvor
125 uundgaaelig er ikke Faren for Misforstaaelser? I eet og det et meget væsentligt
Punkt — er Misforstaaelsen denne Gang fremtraadt med en saa absurd
Plumphed, at det er lykkedes at gjøre den uskadelig. Generalfiskalen har klogelig
aldeles forbigaaet dette Punkt, og ogsaa jeg vil give Afkald paa de Betragtninger,
der her maatte paatrænge sig. Men selv i det Mindre vil Deres Majestæt overalt
130 møde Misforstaaelsens Spor. Og dog, allernaadigste Konge, tør jeg freidig
paastaa, at naar Forvirringen og Modsigelsen ikke er større, end Tilfældet er, saa
maa dette for en ikke liden Del tilskrives den Omstændighed, at denne Gang
den Anklagede, langt fra at forville og besnære Forhørsdommeren og Vidnerne,
har gjort sit Bedste for at hjælpe dem tilrette. Men det er ikke altid, at de, der
135 som formentlige Forbrydere stilles for Forhør, ere besjælede af den dybeste
Agtelse for Sandhed og Ret.

At følge og opfatte et længere Foredrag er i og for sig ikke Enhvers Sag, og naar
Tilhørerne for største Delen ere Mænd, for hvem det omhandlede Emne vel lige
140 saa lidt er uforstaaeligt som uvedkommende, men som dog derved føres ind i en
Kreds, hvori deres Tanker ikke kunne bevæge sig med den Lethed og Sikkerhed,
som kun Øvelsen kan give, og naar selve Foredraget er langt og livligt, saa er det
uundgaaeligt, saasnart man gaar udenfor det væsentlige Indhold og totale
Indtryk, at allerede under Opfattelsen Meget kan være tabt eller forvansket. En
145 ny Vanskelighed opstaar, naar der bliver Spørgsmaal om at erindre det Hørte.
Forhørene ere optagne 5—9 Uger, efter at Talen var holdt, og Tilhørerne vare
ikke varslede om at drage sig det Hørte til Minde. Hvormeget er der ikke i denne
Mellemtid falmet eller rent udslettet i Tilhørernes Hukommelse? Og da senere
Berømmelsen af Forhør gav Anledning til megen Talen frem og tilbage om,
150 hvad jeg havde sagt eller ikke sagt, hvor let kunde da ikke det, Vidnerne havde
hørt af Andre, løbe sammen med hvad de havde hørt af mig? Et af Vidnerne har
udtrykkelig bemærket, at han »efter den Tid har hørt saa mange forskellige
Relationer om det Passerede, at ogsaa dette har virket forstyrrende paa hans
Erindring deraf«. Jeg selv er bleven spurgt af et af Vidnerne, hvilken af tvende
155 Yttringer jeg havde brugt. Naturligvis afviste jeg ham med den Bemærkning, at
han skulde afgive Forklaring om, hvad jeg havde sagt den 30te Januar, og ikke

om hvad jeg nu maatte sige; men tror man, at Vidnerne overalt have mødt samme Ængstelighed for at indblande sig i deres Erindring? Mener man navnlig, at de selv have havt Betænkelse ved indbyrdes at hjælpe paa hinandens Hukommelse? Det er i denne Henseende interessant at se, hvorledes man næsten byvis kan efterspore et vist Slægtskab mellem de afgivne Forklaringer. Men selv om baade Opfattelsen og Erindringen var baade korrekt og fuldstændig, saa er endnu den største Vanskelighed tilbage, nemlig Gjengivelsen.

160 Jeg skal ikke her opholde mig ved Alt, hvad der med Hensyn til selve Vidnerne kunde være at bemærke, men kun fremhæve, at, saaledes som Forhørene foreligge, Deres Majestæt, er det ikke selve Vidnernes Forklaringer, men Forhørsdommerens Opfattelse af samme, de indeholde. Er dette en, om end uundgaaelig, dog stor Ulempe, selv hvor der handles om Fakta, saa bliver den dobbelt følelig, hvor det er mundtlige Udladelser, som derved skulle oplyses. Et slaaende Bevis paa, hvilken Indflydelse dette Medium kan have — ja altid maa have paa Forhørene Værdi, vil Deres Majestæt finde, ved at sammenligne de ved Nykjøbing Bything med de ved Falsters Birkething optagne Forhør. Navnlig bliver dette Bevismiddels Brøstfældighed i slige Sager iøjnefaldende, hvor

175 Dommeren har valgt den Form, at lade det ene Vidne henholde sig til et andet Vidnes Forklaring. For saa vidt Generalfiskalen navnlig har lagt Vægt paa, at flere Vidner have vedtaget den af en Kontorist paa Birkekontoret afgivne Forklaring, veed jeg ikke, hvilken Vægt Deres Majestæt vil tillægge den Omstændighed, at denne senere i et vigtigt Punkt har forandret sit Udsagn.

180 Heller ikke vil det være undgaaet Deres Majestæts Opmærksomhed, at et af de Vidner, der saaledes havde henholdt sig til ham, ved Konfrontationen befandtes aldeles ikke at have været tilstede under den Tale, for hvilken jeg er tiltalt, og at andre Vidner nærmere have forklaret deres Vedtagelse derhen, at det ikke var Ordene, men Meningen, de havde vedkjendt sig — Noget, hvorimod jeg saa

185 meget mindre kan have Noget at erindre, som det kun var i Ordene, men ikke i Meningen, at hin Forklaring afveg fra den trykte Beretning.

Naar jeg ikke videre vil forfølge en kritisk Analyse af disse Forhør, — naar jeg overhovedet her har omtalt dem med saa stor Sindsro, saa er det, fordi der ved

190 dem ikke er fremkommet det Allermindste, som kunde være farligt for min Sag. Tvertimod har denne kun kunnet vinde ved det Billede af den hele Forhandling og af den Virkning, min Tale havde paa Tilhørerne, som derved er oprullet for Deres Majestæt. Men det herte til mit Forsvars Opgaver at prove den juridiske Værdi af de Forklaringer, som ere afgivne af Mænd, der i flere Henseender kun

195 have hørt stykkevis og opfattet ufuldkomment, som i Løbet af et Par Maaneder

have været prisgivne for mangehaande forstyrrende Paavirkninger, og som endelig have havt Vanskelighed ved at gjengive — navnlig at

200 gjengive gennem en Forhørsdommers Diktat, hvad de havde erfaret og deraf erindret. Jeg holder mig forvisset om, at Granskningen af disse Forhørs Beviskraft vil lede Deres Majestæt til det samme Resultat, som min Defensor for Underretten kom til, at uden den Tiltaltes aabne Vedgaaelser saa godt som Intet derved vilde været oplyst.

205

Men, allernaadigste Konge, er da denne Bevisets Brøstfældighed Noget, som kun tilfældigvis og undtagelsesvis finder Sted i denne ene Sag? Nej tvertimod! Her haves en udførlig, af den Paagjældende selv affattet Beretning, nedskreven med et Vidnes Oprigtighed, og uden nogen anden Hensigt end at give et

210 muligt tro Billede af det Passerede. Her haves aabne og uforbeholdne end vilde have valgt mildere Ord til at udtrykke det; men jeg kan dog ikke undlade at gjøre min ærede Vederpart opmærksom paa, at det ene og alene er ved denne »sønderlemmende« Analyse, ved denne maaske lidt »smaalige« Kritik af enkelte Ord, om hvilke ikke engang jeg selv, end sige Retten, med Vished veed,

215 om de nogensinde ere brugte, at Hof- og Stadsretten har banet sig Vej til min Domfældelse. Bortkaster Generalfiskalen dette, — og jeg tror det er med Rette, han opfordrer dertil — da vil han i Dommens Præmisser finde en meget godt sammenhængende Begrundelse for Frifindelse. Dog dette kun i Forbigaaende; thi jeg er enig i, at, naar de almindelige Love for Retsplejen skulle anvendes paa

220 Talefrihedssager, gaar det ikke an at behandle dem, som man er vant til at behandle Trykkefrihedssager. Jeg skjønner heller ikke rettere, end at der sker Retfærdigheden fuldkommen Fyldest, naar i den mundtlige Tale kun den retstridige Tanke, den retsbrydende Hensigt straffes, og at Retfærdigheden ikke lider noget Afbræk, naar Domstolene give Afkald paa at vove sig ud i

225 Enemærker, hvor den juridiske Vished og den deri hvilende Berettigelse forlader dem. Følgen deraf vil ikke blive, at Enhver mundtligen kan sige, hvad han lyster, i Tillid til, at det ikke bagefter kan bevises; men om der end paa denne Maade aabnes det mundtlige Ord et noget større Raaderum, end der navnlig tilkommer det trykte Ord, saa er dette ikke Andet, end hvad man vil gjenfinde til alle Tider

230 og under alle Forfatninger, og hvad der navnlig er dybt begrundet i det danske Folks Retsbevidsthed, som stedse har betragtet en udstrakt Frihed for det mundtlige Ord som Nationens Odel og Eje.

Jeg vender mig nu til mit Foredrags sidste Afsnit, hvori jeg har søgt at oplyse de

Tilstedeværende om Betydningen af det konstitutionelle Monarki, saaledes som Statsvidenskaben og den europæiske Statspraxis har uddannet samme.

240 Deres Majestæt veed bedre end jeg, at det konstitutionelle Monarki betegner et af de betydningsfuldeste Momenter i Historiens, og navnlig i vor Verdensdels, Udvikling, og at vort Fædreland hverken bør eller kan løsrive sig fra sit dybe Sammenhæng med den øvrige civiliserede Verden. Hvad der ikke kunde udeblive, er i Virkeligheden sket: forberedte ved den hele forudgaaende aandelige og materielle Udvikling, navnlig ved den Institution, ved hvilken
245 Deres Majestæts forevige Forgænger har villet føre sit Folk Tidens Oplysning »imøde«, have de konstitutionelle Ideer ogsaa hos os fundet Indgang og Magt i Folkets Bevidsthed. De Ord, som i hele Landets Paahør derom have lydt til og fra Tronen samt til og fra Stændersalene, have ikke blot fundet et levende Ekko i Pressen, men de have i alle Landets Egne og paa alle Samfundets Trin fremkaldt
250 en lige saa almindelig som frugtbringende Overvejelse. At dette ogsaa har været Tilfældet paa Falster, derom vidner ikke blot den derfra ved Tronskiftet Kongen overrakte Adresse og den store til Stænderne indgivne Petition om Skattebevillingsret, men det fremgaar ogsaa af selve det Valg, som foranledigede hin Sammenkomst. og de Spørgsmaal, som fremkaldte min Tale. At forholde
255 Videbegjærligheden den tillidsfuldt fordrede Oplysning, vilde ikke blot i og for sig have været Uret, men jeg maatte højlig have misforstaaet Deres Majestæts hele Færd, dersom det ikke stemmede med Deres eget Ønske, at den Sag, hvis Fuldbgyrdelse De ikke har afvist, men kun erklæret for »ubetimelig«, skulde saaledes drøftes og bearbejdes i hele Folkets Bevidsthed, at hvad Tidens Fylde
260 engang maatte bringe, kunde tilkomme Danmark som en fyldig Udviklings modne Frugt.

Vel har Generalfiskalen lagt Vægt paa, at det var til »Bønder« jeg talte, og at jeg ikke havde noget »Kald« til at tale. Men jeg skulde dog formene, at naar
265 Bønderne ere kaldede til Delagtighed i Stænderinstitutionen at er det ikke blot deres Ret, men ogsaa deres Pligt, danne sig saa klare Forestillinger om de offentlige Forhold som muligt, og til at hjælpe dem dermed, dertil har Enhver Kald, som har en fast Overbevisning og en varm Kjærlighed til sit Fædreland. Dette er saa indlysende at det er til stor Overflødighed, jeg tilføjer, at de
270 »Bønder«, til hvilke jeg talte, for en langt overvejende De netop vare »Vælgere«, og at den, som talte til dem, selv var »Stænderdeputeret«. Hvis der derfor behøvedes noget Slags Bestalling til at turde have og udtale en Mening om offentlige Anliggender, saa har jo Generalfiskalen mit Kaldsbrev blandt de

275 Dokumenter, han nys har ladet høre. Men heller ikke paa speciel Opfordring har det manglet mig. De urigtige Meninger, Christoffer Rasmussen havde fremsat, og som krævede Berigtigelse, vare ikke hans eget Paafund, men en Gjenklang af Anskuelser, man har søgt at udbrede mellem Bønderne ved omrejsende Personer og udbredte Flyveskrifter, og jeg havde derfor god Grund
280 til at udtale »min Glæde over den sig her frembydende Lejlighed til offentlig og aabenlyst at berigtige Misforstaaelser, som jeg vel vidste bleve delte af Flere«. Endelig indeholdt de Paastande, man havde søgt at bringe i Omløb, Mistydning og Forvanskning af de Grundsætninger, til hvilke jeg bekjender mig, og til at imødegaa dem havde jeg saaledes ikke blot Sandhedens, men ogsaa
285 Selvforsvarets Kald. At denne Tale af en Ständerdeputeret til de i Anledning af et Stændervalg forsamlede Vælgere hovedsagelig er henvendt til Bønder, er derfor ingen Mangel, men tvertimod det Eneste, som kan gjøre den værdig til den Opmærksomhed, man har skænket den; thi det er Bønderne, som mest trænge til Oplysning og sjeldnest have Lejlighed til at faa den. Derimod
290 erkjender jeg, at denne min Tilhørerkreds særlige Beskaffenhed maatte paalægge mig særlige Pligter. Men jeg vil da bede Deres Majestæt selv at besvare det Spørgsmaal, om de konstitutionelle Begreber, jeg har søgt at udvikle, ere tomme Abstraktioner og udsvævende Fantasterier, eller om de ikke i al deres store Tarvelighed dog ere udsprungne af en ret sund, praktisk Livsanskuelse; —
295 om de Ønsker om en højere Statsudvikling, for hvilke jeg fører Ordet, gaa ud paa en anarkisk, revolutionær antisocial Omstyrtning af det Bestaaende, eller paa en maadeholden, organisk Reform. Navnlig haaber jeg paa Deres Majestæts Billigelse, naar jeg ikke har indskrænket mig til, hvad der vistnok laa mine Tilhøreres Begreber og Interesser nærmest — til den materielle Side af Staten,
300 men tillige har stræbt at henlede deres Opmærksomhed paa dens ideelle Formaal, for saaledes at lade et Blink af et højere aandigt Liv kaste sit luttrende og mildnende Skær ud over Forhold, som først deri finde deres sande Beretligelse og Indvielse. Endelig vil Deres Majestæt finde at jeg har modstaaet enhver Fristelse til at fraternisere med den plebejiske Livsopfattelse, som er
305 Demokratiets Skyggeside og værste Fjende. Jeg er mig bevidst i hin Forsamling af Almuesmænd lige saa lidt at have for nægtet det Aandens Aristokrati, der i mine Øjne er Demokratiets ædleste Blomst, som jeg her for Deres Majestæts Trone vil fornægte det rette Demokrati.

310 Som allerede bemærket, gjenkjendte jeg i Christoffer Rasmussens Definition paa de konstitutionelle Bestræbelser: »at tage Magten fra Kongen og give den til Stænderne«, de Fordrejelser og Bagvadskelser, ved hvilke man har stræbt at kyse

Almuen, og som naa Højdepunktet i den taabelige Beskyldning, at Stænderne
315 pønsede paa at afsætte Kongen. Det maatte derfor være min første Opgave,
stærkt at fremhæve, hvorledes Kongedømmets Grundvæsen er opretholdt lige
saa vel i det konstitutionelle, som i det absolute Monarki. Til at vælge dette
Udgangspunkt følte jeg mig saa meget mere tilskyndet, som Almuens
traditionelle Ærbødighed for Kongen stemmer overens med mine egne
320 konstitutionelt-monarkiske Grundsætninger, og som jeg, ved strax at udtale
dette, turde haabe at bortrydde en væsentlig Anstødssten for en videre
Forstaaelse. Paa den anden Side var det vigtigt at gøre opmærksom paa den
store Forskjel, der finder Sted mellem Absolutismens abstrakte Begreb, saaledes
som dette i skarpe Ord er defineret i Kongeloven — som Ordet Enevælde
325 antyder — og den meget formildede Form, hvorunder den i Virkeligheden hos
os er gjældende. Denne Forskjel er saa langt fra at indeholde et Angreb paa
Forfatningen, at det tvertimod er den, hvormed den kongelige Kommissarius og
Alle, som forøvrigt ere optraadte mod de konstitutionelle Bestræbelser, have
forsvaret den At jeg saaledes har sluttet mig til denne Tankegang, der er bragt i
330 formeligt System under Navn af den modificerede Absolutisme, er det største
Bevis paa, at min Hensigt ikke har været fjendtlig; thi i saa Fald vilde jeg kunne
have fundet ganske anderledes skarpe og farlige Vaaben mod Absolutismens
yderste Konsekventser, end mod dens ved Virkelighedens Magt i høj Grad
mildnede Bestaaen. Derfor fremhævede jeg ikke blot, at de Konstitutionelle
335 ingenlunde gaa ud paa at tilintetgjøre Kongedømmets Betydning, men tillige, at
det Bestaaendes Forsvarere lige saa lidt tænke paa en streng Gjennemførelse af
Enevælden efter Ordets fulde Betydning. Hensigten kunde ikke være nogen
anden, end at vise, at Forskjellen ikke er saa stor og Overgangen ikke saa
voldsom, som det ved første Øjekast kunde synes. Mod det skarpe Alternativ,
340 som laa i den Frase, »at tage Magten fra Kongen og give den til Stænderne«,
stillede jeg den dialektisk mindre slaaende, men i Virkeligheden mere sande
Paastand, at hverken har Kongen nu al Magten, ei heller vil han ved en
konstitutionel Forfatning tabe den.

345 Som de Institutioner, ved hvilke Enevælden i Danmark allerede er modificeret
og Overgangen til det konstitutionelle System forberedt, har jeg nævnt
Embedsstanden og Stænderindretningen, og da i Modsætning til Christoffer
Rasmussens Opfattelse af de konstitutionelle Bestræbelsers Formaal fremhævet,
»at det ikke saa meget var Kongens, som Kollegiernes Indflydelse, man ønskede
350 flyttet over til Stænderne«, at altsaa den Indskrænkning Kongemagtens
begrebsmæssige ubegrændsede Magtfylde, som faktisk allerede finder Sted,

355 skulde udøves af »folkekaarne« istedetfor de »selvkaarede« Raadgivere. At de fleste Anliggender og saaledes ogsaa de fleste Embedsbesættelser væsentlig afgjøres efter de højeste Regeringsautoriteters Indstillinger, er saa langt fra et Angreb paa Forfatningen, at det tvertimod er i Embedsstandens faste

og indflydelsesrige Stilling, at den kongelige Kommissarius stedse har søgt dennes bedste Forsvar, eller — for at nævne et andet Exempel — at
360 Geheimeraad Streckfuss i Berlin har fundet saa stærke Garantier for de preussiske Retstilstande, at ingen andre skulle være nødvendige. Af denne Mening er jeg nu ikke; jeg tror, at baade Kongen og Folket vilde vinde ved at søge Garantien snarere i et Folkeraad, end i Embedshierarkiet, skjønt jeg ingenlunde miskjender den Betydning, dette har for en retfærdig, forstandig og
365 fast Styrelse, og heller ikke — som et af Vidnerne mener at have hørt mig sige kan være nogen »Arvefjende« af »det grønne Bord«. Kongen vilde derved vinde en større Virkelighed og Hellighed for sin Ansvarsfrihed, naar den dækkes ved hans Raadgiveres Ansvarlighed, medens det efter min Mening er en Mangel ved den nuværende Tilstand, at Embedsmændene kunne »unddrage sig
370 Ansaret for deres Handlinger« og saaledes »stille deres Herre blot for Meget, hvortil han i Virkeligheden kun laaner Navnet«. Men ogsaa Folket vilde vinde; thi man kan ikke nægte Muligheden af, at Embedsstanden, afsluttende sig omkring »det grønne Bord«, kunde isolere sig fra Folkets Anskuelser og Interesser, medens den frie Forfatning ved den levende Vexelvirkning mellem
375 Folket og Regeringen vilde sikkre Landet en folkelig Regering. Men hvor lidt det er mit Ønske, at Regeringen skulde berøves sin betydningsfulde Stilling i Staten, det har jeg formentlig klart viist ved blandt de heldige Virkninger af en fri Forfatning udtrykkelig at nævne, at »Regeringen vilde vinde i Dygtighed og Styrke«. Overhovedet kan jeg ikke noksom ønske, at Deres Majestæt vilde
380 skænke det Billede Deres allerhøjeste Opmærksomhed, ved hvilket jeg har søgt at betegne de konstitutionelle Bestræbelsers Maal, saaledes som idetmindste jeg opfatter samme. Der kan vistnok være delte Meninger om, hvorvidt Midlet vil være tjenligt til at naa Maalet; men der kan mellem hæderlige Folk ikke være Tvivl eller Tvist om, at selve Maalet baade er lovligt og værdigt, og at der altsaa
385 ikke kan være nogen retsstridig Hensigt hos den, som anpriser det. I alt Fald er det ved mange Højesteretspræjudikater

afgjort, at man ikke laster den hos os bestaaende Forfatning ved at fremstille
Lyssiderne ved en fatning, og jeg nærer derfor ingen Frygt for, at deres Majestæt
390 jo vil billige Hof- og Stadsrettens at jeg ikke kan have paadraget mig noget ved at

udvikle »de Fortrin, en anden formentlig medfører«.

395 Den Side af det konstitutionelle System, historisk er opvoxet, og som overalt,
hvor der Tale om at tilegne sig samme, stærkest Bevidstheden, nemlig
Skattebevillingsretten, havde meget større Anledning til særlig at omtale, som
den dannede Grundlaget for den store lolland-falsterske Petition. Ogsaa her
antydede jeg baade dens positive og negative Side: at den vilde forøge Folkets
Kræfter til at bære de Byrder, som »Nationens Ære og Frihed« eller ethvert »i
400 Sandhed nyttigt og ædelt Foretagende fordrer«, og paa den anden Side være et
Værn mod de offentlige Midlers Anvendelse til »gale Projekter og forfængelig
Tant«. At saadanne Misbrug skulde finde Sted hos os,

har jeg ikke med et Ord tilkjendegivet, og skjønt ogsaa jeg deler den almindelige
405 Mening, at der kan ske Besparelser i flere Grene af Statshusholdningen, var der
dog ingen Opfordring til at udtale den her, hvor det kun gjaldt en ganske
almindelig Antydning af Skattebevillingsrettens Væsen og Øjemed. Derimod
gjorde den Pietet, som Almuen nærer for Kongedømmet, og som det
ingenlunde var min Hensigt at svække, mig det til Pligt udtrykkelig at afværge
410 den Mistydning, som om

Skattebevillingsretten skulde anvendes til en smaalig Afknappen af de Udgifter,
som Kongedømmets Værdighed og Kronens Glands udkræve. Men for med
Sandhed og god Samvittighed at kunne gjøre dette, maatte jeg tillige advare mod
415 at forvexle Monarkiets Konsekventser med de Snylteplanter, som stedse og til
alle Tider have klamret sig til Tronen og søgt at identificere deres egne, altid
smaa, ofte smudsige Interesser med Kronens Glands. Muligt er det ved denne
Lejlighed, at jeg har talt f. Ex. om dem, »der skumme Fløden af Folkets
Arbejde«, og i Modsætning til disse yttret, »at man ikke bør binde Munden paa
420 den Oxe, der tærsker«. Jeg veed det ikke, og Vidnerne vide det heller ikke; thi de
fleste af dem henhøre disse Udladelser til den tidligere Omtale af gamle Tider,
som forlængst ere hjemfaldne til Historien; og ingen af dem kan med mindste
Bestemthed angive, enten hvad jeg har sagt, eller i hvilken Forbindelse det er
sket. Hvad jeg har sagt, og hvad jeg ene kan dømmes for, er altsaa ikke oplyst.
425 Men at jeg ikke har mindste Ærbødighed eller Kjærlighed til det Slags Folk, som
ikke blot ville leve uden at arbejde, men endog leve højt, uden at eje Noget, som
ville have Embeder, uden at have lært Noget, og nyde Anseelse, uden at fortjene
den — det er en Mening, jeg ingensinde skal fornægte. Hvis den Mening er
lovstridig, saa staar jeg ikke til at redde; men jeg er ganske rolig for, at Deres

Majestæt ved at afgjøre dette Spørgsmaal vil skjønne, at jeg ogsaa her har mindet om at give Kongen hvad Kongens er idet jeg talede om at lade Folket beholde, hvad der tilhører det, og at det netop er Kongedømmets højeste Interesse, at skjelne dets retfærdige Krav fra de egennyttige og umættelige Fordringer, hvis
435 Fyldestgjørelse Parasiterne ville identificere med Kronens Højhed. Det var denne Forvexling, som kulminerede ved Ludvig XV's Hof, og Historien har besvaret det Spørgsmaal, hvad Værd disse Tronens Støtter have havt. Men Historien har ogsaa viist, at om dette end er en af Enevældens svage Sider, saa er det dog ingenlunde en fra samme uadskillelig Egenskab, og navnlig har jeg ikke
440 med noget Ord antydnet, hvorvidt, hvad der er udtalt i al Almindelighed, skulde finde Anvendelse paa vore, endsige vore nuværende, Forhold. I alt Fald vilde det ligesaa lidt være at laste vor Statsforfatning, at paapege en af dens Skyggesider, som at fremstille en anden Forfatnings Lyssider, og naar Deres Majestæt skarpt vil undersøge, hvad Generalfiskalen derom har anført, vil De finde, at i
445 Grunden selv han er enig med Hof- og Stadsretter i, at jeg i saa Henseende er angerløs.

Mit Forsvar er her tilende, og jeg skal nu overantvorde min Sag og med den min Fremtids Skæbne i Deres Majestæts Haand. Jeg gjør dette med fast Fortrøstning
450 til Højesteret; thi jo mere det ligger i Forholdenes Natur, at de administrative Autoriteter maa være undergivne Øjeblikkets vexlende Krav, desto større Beroligelse er det for enhver Anklaget, at Dommerkaldet hviler i en lidenskabsløs Ro, højt ophøjet over Momentets bevægede Higen, — desto større Trøst finder ogsaa jeg i her at turde appellere til den Retsplejens
455 Uafhængighed, som er denne ærværdige Rets skønneste Attribut.

Jeg har med beraad Hu ladet mange Punkter uberørte, som en Defension plejer at medtage. Dersom ikke Sagen selv overtyder Deres Majestæt om, at min Hensigt har været god, og at mit Forhold under hele denne Prøvelsens Tid har
460 været agtværdigt, saa vilde det være forgjæves, om jeg selv her paaberaabte mig dette. At jeg ikke har handlet uden særlig Foranledning, har jeg lejlighedsvis alt fremhævet, saavel som at Alt, hvad jeg har gjort, staar i nøjeste Samklang med vore offentlige Forholds senere Udvikling, og navnlig med Indstiftelsen af det Folkeraad, hvis Medlem jeg er.

465
Langt føleligere end den Straf, Hof- og Stadsretter har idømt mig, ere de Onder, den blotte Anklage har paaført mig. Den har forbittret mig et helt Aar af mit Liv — et Aar, som jeg tiltraadte med saa rige Forhaabninger og med det Forsæt,

470 samvittighedsfuldt deri at forberede mig til mit Kald som Stænderdeputeret;
den har stødt mig tilbage fra det, som er et sømmeligt Maal for hver Mands
Stræben: en fast Livsstilling, en anvist Virkekreds, et sikkert Livserhverv. Og
dog, allernaadigste Konge, dog ønsker jeg Intet usket af hvad jeg har gjort; thi jeg
475 har handlet i den Overbevisning at have opfyldt min Pligt, og efter al den
Opfordring til streng Selvprøvelse, som dette Aar har bragt mig, tør jeg udtale
det — uden Overmod og uden Forsagthed min Samvittighed frikjender mig!

I denne Følelse ligger der en Fred, som Mennesker ikke kunne give, og som
Mennesker ikke kunne tage. Med denne Følelse imødeser jeg nu Deres
480 Majestæts Dom.

Kilde

Ploug, Carl: Orla Lehmanns Efterladte Skrifter. Tredje del. Gyldendalske Boghandel, København 1873.

Kildetype

485 Dokumentation i bogværk

Tags

Bondebevægelsen, Den liberale bevægelse, Den nationalliberale bevægelse, Forsvarstale

URI

490 <https://www.dansketaler.dk/tale/orla-lehmanns-forsvarstale-for-hoejesteret-i-1842>

495

500

505